

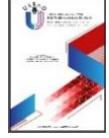
PAPER DETAILS

TITLE: Polat Yöresi Gelin Türkülerinde Toplumsal Cinsiyete Dair İzler

AUTHORS: Fatih Furkan ALPDOGAN,Fatih SOLMAZ

PAGES: 797-812

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2535617>



POLAT YÖRESİ GELİN TÜRKÜLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAİR İZLER

TRACES OF GENDER IN POLAT REGION BRIDAL FOLK SONGS

Fatih Furkan ALPDOĞAN

Doktorant, İnönü Üniversitesi,
Sosyoloji ABD,
Malatya/Türkiye.
Ph.D., İnönü University, Department of
Sociology,
Malatya/Türkiye.
ffalpdogan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2383-269X

Fatih SOLMAZ

Doktorant, Hacettepe Üniversitesi,
Türk Dili Edebiyatı, Halk Bilimi
Anabilim Dalı,
Ankara/Türkiye.
Ph.D., Hacettepe University, Turkish
Language Literature Departure of
Folklore,
Ankara/Türkiye.
solmazfatihh93@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4777-1649

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1143093

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 11.07.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 29.11.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.12.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Alpdoğan, F. F. & Solmaz, F.
(2022). Polat Yöresi Gelin Türkülerinde Toplumsal Cinsiyete Dair İzler. *USBAD
Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(10), 797-812.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.



İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Toplumsal cinsiyet, kültürel kodlardan, değerlerden, inançlardan beslenir. Her kültür kendine özgü toplumsal cinsiyet stereotipleri geliştirmiştir. Bu durum ise bütün toplumlar da kadına ve erkeğe yönelik hazır ve basmakalıp yargıların gelişmesine sebep olmuştur. Toplumsal hayatta kadına erkek gözünden bakmak ataerkil toplumlar da ki cinsiyet olgusunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Türk toplumunun tarihsel serüveni göz önüne alındığında kadının erkekten ayrı ya da müstakil bir konuma hapsedildiği gibi bir yargıda bulunmak oldukça yanlıştır. Türklerin tarih sahnesine çıktığı günden bu yana kadınlar, erkeklerden sosyal rol boyutuyla farklılaşsa da kadınların yönetsel ve idari işlerde sorumluluk üstlendiği görülür. İslamiyet'in kabulüyle beraber ise Arap ve Fars kültüründeki öğeler İslam inancının kendisi gibi lanse ettirildiği için kadına yönelik algı belirli yönleriyle yozlaşmış bu durum ise sözlü ve yazılı kültürde kendine yer bulmuştur. Bu çalışmada iki ağıt türküsü üzerinden toplumun sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet algısı irdelenecektir. Türk töresinde ve toplumsal hayatında ön planda olan kadının farklı kültürlerin etkisi nihayetinde nasıl ve ne şekilde değiştiği örneklem üzerinden gösterilmeye, irdelenmeye çalışılacaktır. Örnek olarak seçilen her iki türküsü de eril tahakkümün kadın üzerinde ki yaptırımı ve izleri tespit edilecektir. Toplumsal cinsiyet kuramları açısından da değerlendirilmelerde bulunulup toplumsal normların kadına yüklediği görev ve sorumluluklar örnek seçilen/çözömlenen türküler üzerinden anlatılacaktır. Ayrıca söylemeye bağlı anlatı formlarından biri olan türküler toplumun sosyolojisinin çözömlenmesinde ki önemli bir anlatı olduğu da ortaya konulacaktır

Anahtar Kelimeler: Polat Türküleri, Toplumsal Cinsiyet, Normlar, Kadın, Erkek

Abstract: Gender is nourished by cultural codes, values and beliefs. Although there are more or less similarities in societies nourished by certain roots, each culture has developed its own gender stereotypes. This situation has led to the development of ready-made and stereotyped judgments towards women and men in all societies. It is important to look at women from the eyes of men in social life in terms of understanding the gender phenomenon in patriarchal societies. Considering the historical adventure of Turkish society, it is quite wrong to make a judgment that women are imprisoned in a separate or detached position from men. Since the day the Turks took the stage of history, women can be seen as the protagonists of administrative and administrative affairs, even if they differ from men in terms of their social role. With the acceptance of Islam, the perception of women has degenerated in certain aspects, since the elements in Arab and Persian culture have been introduced as Islam itself, and this situation has found its place in oral and written culture. In this study, the sociology of society and the perception of gender will be examined through two elegy folk songs. Both songs, which were chosen as examples, are very important in terms of the sanction of the ceremony on women and detecting the traces of masculine domination. Evaluations will be made in terms of gender theories and the duties and responsibilities imposed on women by social norms will be tried to be explained through selected/analyzed folk songs. It will also be revealed that folk songs, which are one of the narrative forms related to discourse, are an important narrative in the analysis of the sociology of society.

Key Words: Polat Folk Songs, Gender, Norms, Women, Men

Giriş

Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeği yalnızca biyolojik alandaki farklılıklarıyla değil onların sosyal yapı ve kurumlar tarafından nasıl algılandığına vurgu yapmak için kullanılır (Dökmen, 2004: 72, Lindsey, 1990: 4, Powell ve

Greenhaus, 2010: 1017). Toplumsal cinsiyet kadının ve erkeğin sosyal norm ve değerler tarafından belirlenen çeşitli rol ve statülerine vurgu yapmak için geliştirilmiş bir kavramdır. Diğer taraftan sosyolojik bir olgu olarak değerlendirildiğinde, bireyin ya da bireylerin cinsiyetlerinin gerektirdiği ve toplum tarafından beklenen cinsiyet rolleri çeşitli paradigmlar tarafından belirlendiği rahatlıkla ifade edilebilir. Bu sosyal roller bireyleri yaşamlarının her döneminde farklı yönleriyle etkilemektedir. Sosyal bünyenin, bireyden gerçekleştirmesini beklediği roller ise toplumsal cinsiyetin farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu durum biyolojik bir realiteye dayanmanın yanı sıra sosyal yapılandırmaları ve bireylerde oluşan sosyal benlik oluşumunu da içerisinde barındırır. Dolayısıyla kadınlık ya da erkeklik rolünde meydana gelen farklılaşmaların biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğuna kesin bir hüküm vermek doğru olmayacaktır. Zira sosyologlar ya da sosyal bilimciler bu konuyu ele alırken biyolojik ve kültürel etkileri göz ardı etmeden eklektik bir bakış açısı sunmaktadırlar. Daha net bir ifadeyle “kadınlık” rolü ya da “erkeklik” rolü yalnızca hormonal bir durum olmamakla beraber çeşitli kalıp yargılar ve kültürel kodlar tarafından belirlenmiştir. Kısacası toplumsal cinsiyet bireye, doğduğu anda bedeninde bulunduğu farklılıklara kültürün, normların, coğrafyanın ve zihin dünyalarının etkisiyle sosyal bir anlam yüklemektedir. Bu realite ise her kültürün kadın ile erkeği birbiri üzerinden tanımlayıp ayrıştırmasına zemin hazırlamaktadır.

Sosyal bir problem olarak yoğun biçimde işlenen, ele alınan ve incelenen cinsiyet ayrımcılığı problemi, psikoloji, sosyal psikoloji, felsefe ve hukuk gibi birçok disiplin tarafından da çeşitli çalışmalara konu olup, analiz edilen bir sorundur. Bu noktada sosyal saikler kadar bireyin algısının yani bireyin ne düşündüğünün de cinsiyet ayrımcılığında etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Cinsiyete dayalı sosyal ayırım veya cinsiyet eşitsizliği konularında, bir toplumda erkek ya da kadın doğmanın ekonomik sosyal ve kültürel sonuçları olduğu gibi bu durum nüfus dağılımına ve çalışma hayatına da etki etmektedir. Dolayısıyla tarım ve hayvancılığın ön planda olduğu ya da askeri faaliyetlerin büyük bir öneme sahip olduğu ataerkil bir toplumda kadın ya da erkek doğmanın toplumsal cinsiyet kalıplarına yol açtığı doğrudan ifade edilebilir. Bu makalede Malatya ilinin Doğanşehir ilçesinde yer alan Polat yöresine ait iki türkü örneklemeden hareketle kadına yönelik tarihsel değişim bakış açısıyla toplumsal cinsiyet algısını ele almak amaçlanmaktadır.

1. Toplumsal Cinsiyet ve Polat Türkülerindeki İzdüşümü

Birey, müzik aracılığıyla hem bilinç hem de bilinçaltında kendi kültürünün kökleriyle bağlılığını devam ettirir. Nitekim musiki/ halk şarkıları, kültürün tamamıyla ilişkili olarak bir koruma, saklama görevi yerine getirir (Seerger ve Lomax, 1997: 87). Çünkü kültürel kodlar musikin varlığı içersin de kuşaktan kuşağa ses ve sözlerle anlatılır/aktarılır. Kültürün bir koruma, yaşatma ve aktarım aracı olan musiki sanatı, nesiller arasındaki bağın canlı bir şekilde sürmesini sağlayan önemli bir unsurdur. Şiirlerin, şarkıların, türkülerin dilinde kültür, değişerek ve dönüşerek ama sürekli olarak bünyesine insanın, doğanın ve

bilginin özünü katarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Musiki; dil, edebiyat ve tarih gibi milli kültür hazinelerinden bir tanesidir. Bundan dolayı bağrından çıktığı/beslendiği milletin özelliklerini taşımaktadır (Solmaz, 2020: 126).

Bir kültürün en yaygın şiirsel ve müzikal ifade biçimi olan türkü, hem zamanda hem de mekânda geçerlidir (Mirzaoğlu, 2005: 34). Hikâyesi olan türkülerin çoğu aşk, seveda, ayrılık ve gurbet teması üzerine kurulmuştur. Ayrılığın, özlemin işlendiği türküler, yaşantıların bilinçaltında yarattığı hüznü dile getirmektedir. Ayrıca halk türkülerini sosyal bilimcilere, toplumsal cinsiyet ve onun rolleri hakkında da önemli ipuçları vermektedir.

Toplumsal cinsiyet açısından Türk kültür tarihini okumak ve anlamak için halkın en sade ve içten duygularını dile getirdiği türkülere bakmak gerekmektedir. Türkülerde kadına yönelik kültürel ve toplumsal bakış açıları çeşitli şekillerde konu olmaktadır. Kadın aile, toplum ve sosyal hayatındaki yeri türküler üzerinden tespit edilebilmektedir. Türkülerimizin genelinde kadın şefkat, merhamet, sadık bir sevgili olmakla beraber cesur, çalışkan olmasıyla da öne çıkmaktadır. Kadının sosyal hayattaki bu önemli rolleri ağırlıklı olarak hissedilmekle birlikte ataerkilliğin baskın olduğu ve kadının arka plana itildiği bölgelerin türkülerinde kadın ezilmişliği ve çaresizliği ile ortaya çıkmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde kadına çeşitli dogmalar işaret edilerek yüklenen bir sürü kusur örnek gösterilebilir. Mesela “değersizlik, küçüklük, utangaçlık, ikiyüzlülük, tembellik, boş işlerle uğraşma” bunlardan yalnızca bir kaçıdır. Kadının, sadece duygularıyla yaşadığı, kendiliğinden var olan şeylerle yetindiği söylenir (Beauvoir, 1993: 14). Bunun yanı sıra kadınlar yalnızca ev ve aile içinde dar ve bağımlı bir yaşam sürmeye mahkûm edilirken, toplumda aşağılanmasına gerekçe olarak biyolojik yapısındaki eksiklikler işaret edilir. Özellikle çocuk doğurma, kadının ikinci cins olmasına bir gerekçe olarak sunulur (Reed, 2012: 71). Kimi zaman ise kadınların yönetim faaliyetleri içerisinde az bulunması bu duruma gerekçe gösterilir. Mesela kadınlar hiçbir vakit özerk ve kapalı bir toplum kuramamışlardır. Onlar erkeklerin yönettiği bir topluluğa karışmışlar ve burada, ikincil rol oynayarak mekanik bir dayanışmayla birbirlerine bağlanmışlardır (Beauvoir, 1993: 7). Türkülerde de bu algı eleştirilmiş ve kadının ıstırapı dile getirilmiştir.

Yahudi ve Hristiyan geleneğinde kadının erkek için yaratıldığı ve onun vazifesinin erkeği mutlu etmek olduğu ileri sürülür. Hatta Hz. Adem’in Cennet’ten kovulmasına sebep olarak Havva gösterilir. Benzer inanışlar sonucunda kadınlar, erkeklere göre ikinci sınıf olarak görülmenin yanı sıra erkeği yoldan çıkarma potansiyeli olan varlıklar olarak betimlenir (Taslaman, 2019: 11). Keza eski Yahudi hukuku temele alındığında kadının bütün malı kocasına aittir. Kadının mutlak efendisi ise kocasıdır. Ayrıca bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi caiz olarak görülür. Ancak ilerleyen süreçte, Yahudi din adamları, erkeğin en fazla dört kişiyle evlenebileceğini ileri sürmüştür (Aksoy, 2017: 14,15). Orta çağ Batı dünyasında kadına yönelik tavır oldukça ağır ithamlar içerir. 12 yüzyılda

başladığı, öncesi için belirgin bir cadı algısından söz etmek oldukça zor olsa da 15. ve 16. Yüzyıl'da kadın şeytanla iş birliği yapan, ruhunu şeytana satarak doğaüstü yetenekler elde eden bir imaj üzerine kurgulanmıştır (Martın, 2009: 7). Az düşünen, az soru soran kadınlar yine de engizisyonun hışmına uğrar ve "cadılık" gerekçesiyle yakıldığı görülmektedir: "Bir kadın evinden dışarıya üç kez çıkmalıdır: Vaftiz edildiği, evlendiği ve öldüğü zaman" (Gürhan, 2010: 66).

Hinduizm'de ise kadına karşı şiddet, zulüm ve baskı kutsal bir kılıf giydirilerek insanlara aşılır. Keza Hindular kadınları aşağılamayı hatta onlara zulüm etmeyi bir çeşit ibadet olarak görürler (Gürhan, 2010: 64). Hindistan'da kadınlar mirastan faydalanamadığı gibi boşanma hakları yoktu. Kadınların malları evlilik öncesi dönemde babaları, evlenince kocaları, kocaları ölüp dul kalınca ise oğullarının egemenliğindeydi. Hatta kocası ölen kadınlar binlerce yıl yakılmaya mahkûm edildiler. Yakılmaktan kurtulan dul kadınların ise toplumdan soyutlanması gerekirdi. Çin'de de durum Hindistan'dan çok farklı değildi (Taslaman, 2019: 27). Çin'de erkek karısından rahatlıkla boşanabilirken kadının böyle bir hakkı yoktur (Acar, 2019: 399). Yine Japon dinlerinden Konfüçyanizm ise kadına erkeğe karşı saygı gösterip ona boyun eğmeyi öğütler. Hatta erkek evladın, atalarına ibadeti devam ettireceğine inanıldığı için bir kadının, evlenmeden veya bir erkek evlat bırakmadan ölmesi büyük günahdır (Gürhan, 2010: 65). Yukarıda irdelendiği üzere toplumlarda ve dinlerde kadına bakış açısı farklılık göstermektedir. Kadın eski Türk inancında, Umay ana miti ile öne çıkıp, Fatma ana ile İslamileşerek varlığını devam ettirip toplumsal hayatta statü ve yer ederken başka toplumlarda bunun tam tersi davranış ve tutumla karşı karşıya kaldığı görülmektedir.

İslamiyet öncesi Türk tarihinde siyaset kurumunun yanı sıra sosyal hayatta da kadın önemli bir konumdadır. Bu dönemde kadınlar ev işleri ve çocuk bakımı gibi klasik rollerinin dışında savaşçı ve usta biniciler olarak yetiştirilmiştir (Terzi, 2012: 18). Bu önemin izlerini aile kurumunda görmekte mümkündür (Sucu, 2013: 110). Türk kızlarının evlenecekleri eşlerini, hiç kimsenin etkisi altında kalmadan kendilerinin seçtiklerini söylemek mümkündür (Koç, 2011: 171). Dolayısıyla bu dönem kadın erkek ayırımı yapılmaktan uzak olan sosyal hayat ve kadının erkeğe erkeğin ise kadına olan yardımı üzerinden şekillenmiştir (Aksoy, 2017: 10).

Toplumsal cinsiyetin Türk tarihinde izini sürmek araştırmamızın konusu açısından önem arz etmektedir. Türk devletlerinde sosyo-kültürel hayatında kadınların siyasî ve idarî faaliyetlere katıldığı, yabancı heyetleri kabul ederek onlarla çeşitli konuları görüşmesi, antlaşmalar imzalaması, ziyafetler tertip etmesi, dönemin kadınlarının aldıkları eğitimin yüksekliğini işaret etmektedir (Kırbaçoğlu Kılıç, 2013: 125). Keza Hakanların eşi ya da anneleri devlet işlerinde daima söz sahibi olmuş ve protokolde yerlerini almışlardır. Hatta aralarında Metehan'ın eşi gibi devlet siyasetine yön veren önemli hatunlarda vardır. Bunun yanı sıra naibe olarak devleti idare edenler olduğu gibi devlet başkanlığı yapanları da Göktürk, Uygur, Sabar ve Oğuz Türklüğünde gözlemlemek mümkündür (Terzi,

2012: 18; Aksoy, 2017: 10). Nitekim İlbilge Hatun, Selcen Hatun, Altuncan Hatun, Süyün Bike, İpar Hatun ve Nene Hatun günümüze ışık tutan Türk kadınlarından yalnızca bir kağıdır (Acar, 2019: 408). Kısacası İslamiyet öncesi dönemde Türklerin siyasi ve politik faaliyetlerinde dahi kadını hedef alan toplumsal cinsiyet ayrımı yok denecek kadar azdır (Bingöl, 2014: 110).

Toplumsal cinsiyet hakkında önemli bilgiler vermesi açısından mitolojik öğeler ve abideler tarihsel açıdan oldukça önemlidir. Örneğin Türk mitolojisinde anneden geçebilen bir kutsiyet algısı görülmektedir. Oğuz'un annesinin adının Ay Kağan olması ve Oğuz'un evlendiği kadınların Gök Tanrı inancı içerisinde dinî-mitolojik varlıklar olması hatta bu kızlardan Oğuz ülkesini yönetecek oğulların doğuracağına işaret edilmesi bu duruma örnek gösterilebilir (Köksel, 2011: 338). Diğer taraftan Türk mitolojisinde kahramanların hatunları Tanrı tarafından gönderilir ve yüksek değerlere sahip kutsal kadın olarak imgelenir. Hakanla hatun, gök ve yerin evladıdır. Kadının lâıyk görüldüğü göğün on yedinci veya yedinci katları erişilmez en üst katlardır. Elbette kadar kutsanan bir varlığın horlanması ve tahkir edilmesi mümkün değildir (Kırbaşoğlu Kılıç, 2013: 124). Türk mitolojisinde kadınla ilgili dikkat çeken bir diğer unsur ise kadınların lider bir profile sahip olmasıdır. Bu duruma örnek olarak en başta Umay Ana miti ve İskitlerin kadın hükümdarı Tomris Han akla gelmektedir. Nitekim M.Ö. 500-600 yılları arasında yaşadığı varsayılan ilk kadın hükümdar olarak görülen Tomris Han, eşinin ölümünden sonra "Pers kralının boyunduruğu altına girmeyen" cesur bir Türk kadını olarak karşımıza çıkmaktadır (Acar, 2019: 397). Orhon Abidelerinde ise kadın dinî ve mitolojik bir kimlikle bizleri karşılamaktadır. Yazıtlarda hatunun adının kağanın adıyla beraber anılması kadının toplum içerisinde ve devlet yönetimindeki konumuna da işaret eder. Orhon Abidelerinde kadın aile içinde, evlat, kardeş, eş ve gelin rolleriyle karşılık bulmaktadır (Köksel, 2011: 331). Bilge Kağan Abidesi'nde de benzer biçimde, hatuna ait önemli statüler mevcuttur. Özellikle Tanrı'nın, "İlteriş Kağan" ile "İlbilge Hatun"un tepesinden tutup yukarı kaldırdığından bahsedilir. Kültigin Abidesi'nde ise anne hatunu il veren Tanrının yücelttiğinden söz edilir (Köksel, 2011: 333). Dede Korkut hikâyeleri ise kadının savaşçılık, ün ve şanın Türk toplumundaki yerini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Türk kültürüyle doğrudan ilişki içerisinde olan ve din başta olmak üzere çeşitli sebeplerle kültür alışverişi gerçekleştirilen toplumların başında Araplar ve Farslar gelmektedir. Cahiliye Araplarındaki cinsiyet eşitsizliği sorunları oldukça kökleşmişti. Kız çocukları daha doğar doğmaz bir problemin kendisi olarak görülürdü. Bununla da kalmaz, aile ve toplum içerisinde hayatlarının sonuna kadar aynı olumsuz tavra muhatap kalırlardı (Şahin Aynur, 2019: 492; Koçak, 2017: 243; Kırbaşoğlu Kılıç, 2013: 125). Araplar, öldürmek istedikleri kızlarını altı yaşına geldiğinde akrabalarına götürceklerini söyleyerek çölde daha önceden hazırladıkları çukura atar ve canlı şekilde üstünü toprakla örterlerken yaşamasına izin verdikleri kızlarına ise deve veya koyun güttürürlerdi (Koçak, 2017: 242). Kız çocuğu en iyi ihtimalle büyüdüğünde evlendirilip başka kabileye gideceği için kendi kabilesine hiçbir fayda sağlamayacağı fikri hâkimdi. Bu sebeple kabilenin

değişmez üyesi erkeğe oranla ikinci cinsiyet muamelesi görürdü. Kız çocuğunun istenmemesinin bir diğer sebebi de erkekler kabilenin silahşorları olduğu için yağma kültüründe onlara duydukları ihtiyaçtan kaynaklanırdı (Şahin Aynur, 2019: 483). Keza erkeğin, Arap kültüründe hayatî öneme sahip olan yağma kültüründeki etkinliği ona birçok alanda daha fazla ve öncelikli hak sahibi olma sonucunu doğurdu. Doğal olarak bu hâkim inanış dilden aileye kadar birçok kuruma da nüfuz ederdi. Nikâh, aile içi karşılıklı yükümlülükler, boşanma, miras gibi konular buna en güzel örnektir (Koçak, 2017: 244). Arap toplumunda erkek için çok evlilik muteber olup bir erkek, aynı zamanda iki kız kardeş ve üvey anne ile evlenebilmekteydi (Aksoy, 2017: 13). Araplardaki çok eşlilik sosyal yapıda kabul görse dahi üvey annenin ve üvey kız kardeşlerin çok sevilmediği görülmektedir (Dayan, 2020: 51). Arap geleneği ve kültüründe kadınların miras hakkı bulunmazdı. Miras, erkekler arasında paylaşılabilen bir olguydu. Kocasını ölen kadın ise erkek varisler tarafından elde edilen ve kullanıma açık bir "mal" olarak kabul görmüştür (Taslaman, 2019: 144). Farslarda da durum Araplardan farklı değildi. Fars kültüründe kadın evine mahkûm edilir ve devlet yönetiminden uzak tutulurdu. Dolayısıyla Fars toplumunda kadının yeri evin içi veya haremdir (Aksoy, 2017: 14) fakat Türklerde durum diğer milletlerden çok farklıdır. Zira kadın Türkler de at binmekte, kılıç kuşanmakta, yay çekmekte ve lonca sistemi içerisinde iktisadi ve idari birçok görevler icra etmektedir.

Kadın ve toplumsal cinsiyete bakış hakkında çeşitli kültürel aktarımlara rağmen kadın önceki dönemlere oranla ikinci plana atılsa da kadının sosyal ve kültürel yaşamdan tamamen soyutlandığı anlamı çıkarılmamalıdır. Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey, halifenin kızı ile evlendikten sonra karısını yanına oturtmuştur. Ziyarete gelen halife bu duruma karşı çıkıp kızını kovmaya kalkınca, Tuğrul Bey bu duruma müdahale etmiştir. Diğer taraftan dönemin algısını yansıtan Nizamülmülk, Siyasetname adlı eserinde Türklerin kadınlara verdiği değere acımasızca eleştiri getirmiştir. (Aksoy, 2017: 14, 15). Yine Selçuklularda hatunlardan bazıları sarayda devamlı olarak kalmışlardır. Sultanla birlikte sarayda oturan hatunların hizmetine küçük çapta bir idarî ve askerî teşkilât ve kendi hazinedarı tarafından yönetilen bir hazine ile özel vezir sunulmuştur (Terzi, 2012: 19). Nitekim Selçuklu devletinin fiziki ve manevi mirasçısı olarak görülebilecek olan Anadolu Selçukluları döneminde de durum farklı değildir. Bu dönemde kadınların teşkilatlanıp günlük yaşamda daha fazla rol almaları için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Mesela Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı tarafından günümüzde dünyanın ilk kadın teşkilatı olarak anılan Bacıyan-ı Rum teşkilâtı kurulmuştur. Diğer adı Anadolu Bacıları olan Bacıyan-ı Rum teşkilatı Fatma Bacı önderliğinde kadınlara çeşitli fırsatlar kazandırmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla Ahiliğin bir diğer boyutunu yansıtan bu teşkilat sanatı, ilmi ve ahlâkı temele alarak kadınlara ekonomik ve sosyal alanda çeşitli avantajlar sunmak adına kurulmuştur.

Türk sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel hayatında kadın önemli görevler icra ederken İslamiyet sonrası dönemde Arap, Fars ve diğer kültürlerin etkisiyle din kisvesi altında hayatımıza çeşitli şekillerde girmiş olan kadına yönelik bakış

açısıdır. Sosyal hayata etki eden kadına bakış ve davranış şeklinin İslam inancıyla doğrudan bir ilişkisinin olmadığına altını çizmek zorundayız. Kastettiğimiz bir inanç değil yaşam şeklinin din kisvesine bürünerek diğer toplumlarının alışkanlıklarının, tutum ve davranışlarının Türk toplumsal hayatına girmesi ve bir davranış şekline dönüşmesidir.

Aşağıda örnek olarak Malatya'nın Polat yöresine ait iki türküde toplumsal cinsiyet açısından kadına bakış ve kadının toplumsal hayattaki yeri ortaya konulmuştur. Her iki türküde de kadın, ezilmişliği ve ötekileştirilmesi ile öne çıkmaktadır. Tarım ve hayvancılığın ekonominin temelini oluşturduğu bu bölgede ataerkil toplum yapısının ve eril tahakkümünün neticesinde hayatın şekillendiği görülmektedir. Polat yöresinde kadın törenin yaptırımları dolayısıyla problemlerle karşılaşmıştır. Kimi zaman öz kıyım kadar süren bu hal türkülerde de açık ve örtük söylemler aracılığıyla konu olmuştur.

Malatya yöresinde, eşinin ailesi tarafından kabul görmeyen ve onların türlü eziyet ve zulümlerine boyun eğen kadınlar üzerine de türküler yakılmıştır. Aşağıda yer alan türküde kız çocuğunu evlenerek yetiştirdiği ortamdan uzaklaşmanın verdiği hüznün yetmezmiş gibi aynı zamanda güveyin ailesi tarafından kabul görmemesi, yeni gelinin ailesine, baba evine duyduğu özlem dile getirilmektedir. Kadının dilinden söylenen bu türkülerde, büyüklerinin sözünden çıkmamasına rağmen gelinin yaşadığı zulüm ve baskı dile getirilmiştir:

Orucu tuttum da bayram etmedim,
Gelin oldum da muradıma yetmedim,
Emrinizden başka iş dutmadım,
Vurma zalım vurma canıma kıyma,
Aldanıp da feleğin sözüne uyma,
Baba sen de çok mu aldın gelini (aman galını).
Mal için de vururlar mı gelini,
Haber soram tez göndersin malımı,
Vurma zalım vurma canıma kıyma,
Aldanıp da feleğin sözüne uyma (Kurt, 2016: 397).

Yukarıdaki türküden hareketle toplumsal cinsiyet olgusuna bakılırsa; ötelenen, küçümsenen ve eziyet gören bir kadın görülmektedir. Türküler toplumun sosyolojik yapısını doğrudan aktarır, nitekim burada da kadının sindirilmesi, korkutulması ve hatta öldürülmesi gözler önüne konulmaktadır. Evlilik hayatına başlamasını oruç tutup bayramı beklemeye benzeten kadın, insanının hayatındaki en özel anlardan biri olan gelin olmaktan da murat alamadığı için şikâyetçidir. Bu türküde yine "mal için vururlar mı gelini, haber salam göndersinler malımı" derken de ekonomik beklentilerin, kaygıların kadının ezilmesinde ve şiddet görmesinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Oysa Türk töresinde kadınların çeşitli hak ve yetkilere sahiptir. Türk kadını yiğitlik, aileye bağlılık, fedakârlık ile akla gelmektedir. Türk tarihi boyunca kadınlar, gerek yiğit birisi,

gerekse kocasının yardımcısı, dostu, sırdaşı olsun her zaman ailenin en önemli üyesidir (Özel, 2019: 55). Kadının erkek kadar toplumda hak ve sorumluluğa sahip olduğu Türk töresinde bilinirken türküde bu değerlerin tam aksine horlanan, ezilen ve eziyet gören bir kadın ve onu ezen bir ataerkil eş tipi ifade edilmekte ve eleştirilmektedir.

Türklerde İslamiyet'in kabulüyle ve özellikle Arap, Fars kültürüyle girilen etkileşim sonucunda kadına yönelik algı değişmiştir. Diğer taraftan İstanbul'un fethiyle Bizans saray geleneği olarak kadını örtünün ve kafesin arkasına, dolayısıyla sosyal hayatta ikinci plana atan Hristiyan anlayışından etkilenilmiştir. Bu da kadını bir kişilik olarak toplumda ikinci plana itmiştir (Kırbaçoğlu Kılıç, 2013: 125). Bu durumun en önemli sebebi toplumsal algıda kültürel kuralların dinî kurallarla ilişkilendirilmesidir. Keza Arap ve Fars kültüründe bulunan birçok unsur Türk kültürüne intibak etmiştir. Buna örnek olarak önceki dönemlerde görülmeyen kızların fikri alınmadan evlendirilmesi gibi Araplara ait birçok kültürel unsurun Türk kültürüne de yansması görülebilir (Koç, 2011: 171, 172). Türk kültüründeki kadına yönelik bu değişim ikta sistemi ile de ilişkilendirilmektedir. Bu görüşe göre ikta sistemiyle birlikte toprak sistemi bozulmaya başlamış, devletin otoritesi zayıflamış ve kadınlar geri plana düşmüştür. Mesela toprak sisteminde meydana gelen değişimle, kadının çocuğunun olmadığı durumda, erkek karısının rızasını alarak ikinci bir kadınla evlenmiştir (Acar, 2019: 401). Yukarıdaki türküde de "Mal için de vururlar mı gelini" ifadesiyle miras dağıtımındaki eşitsizliği ve hakkının verilmemesi eleştirilmiş ve kadının maruz kaldığı şiddet göz önüne serilmiştir.

Araştırma ve inceleme konusu edilen türkülerde dikkat edilmesi gereken konulardan biride töreler ve adetlerdir. Türkçe Sözlükte "bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşam biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet" (TDK, 2011: 2377) anlamlarına gelen töre, toplumun bütünü bağlayan ve çiğnendiği takdirde yaptırımı olan sözlü hukuk kuralları ve yaşam şeklidir. Türkülerin dünyasında gelenek, görenek ve törenin yaptırımı neticesinde gerçekleşmiş birçok olay anlatılmaktadır. Tarihi hafızanın sözlü ifadesi olan ve değerlerin taşınmasının yanı sıra sahih olayların hikâyesini de anlatan türküler; millî bilinci güçlendirmekle beraber bazı acı olayları da aktararak insanlara değerlerin, törenin ve geleneklerin geçerliliğinden dersler vermektedir. Halk türkülerinde toplumsal cinsiyetin izlerini sürmek mümkündür, örneklemlerimizde törenin yaptırımı açıkça görülmektedir.

Töreye göre bazı davranışlar doğru değildir ve bu yanlış davranışların tekrarlanmaması için yaptırım uygulanmalıdır. Buna bağlı olarak gelişen, medeni hukukla hiçbir ilişkisi olamayan ve acı olayların yaşanmasına sebep olan birçok karar alınmıştır. Birbirini seven ama kavuşamadıkları için kaçan ve yakalandıktan sonra öldürülen âşıkların yarım kalmış hikâyeleri vardır. Bu yarım kalmış hikâye, bazen hayatta kalan sevgililerden biri bazen de onların sevdasına saygı duyan ve törenin acı/zalim yüzünü göstermek isteyen ozanlar tarafından türküler yakılarak

anlatılmıştır. Eski adı ile Adatepe yeni ismiyle Polat yöresine ait aşağıdaki türkü sevdiğine kaçan bir gelinin acı hikâyesini dile getirmektedir ve törenin kadına biçtiği cezaya örnek oluşturmaktadır:

Bir mektup yazdırdım iki kuruşa,
Adatepe de çiçeklerin buruşa,
Allah’a yalvaram ölem gelinler kızlar,
Sevdalılar da birbirine kavuşa.

*Gelinim gelinim belalı gelin
Zülfü boynunda da dolalı gelin*

Adatepe her tepeden yücedir,
Babam aza amcam ise hocadır,
**Vurman beni vurman aziz gecedir,
Aziz gecelerde de vurdular beni**

*Gelinim gelinim belalı gelin
Zülfü boynunda da dolalı gelin*

**Adatepe koyakların yok muydu?
Altı kurşun bir geline hak mıydı?**

İçinizde hiç Müslüman yok muydu?
Biricik kızınız da şu Polat’a çok muydu?

*Gelinim gelinim belalı gelin
Zülfü boynunda da dolalı gelin*

Adatepe her tepeden yücedir,
Yazın yeşil olur kışın beyaz donludur,
**Amcamın bakışı da deve kinlidir,
Amca dediğin de yeğen mi vurur?**

*Gelinim gelinim zavallı gelin,
Zülfü boynunda da dolalı gelin* (Kurt, 2016: 434)

Rivayet odur ki, Adatepe’de ağalarından birinin kızı çobana sevdalanır, çobanda kızı çok sever. Çoban ağadan kızını ister fakat ağa kızını bir çobana layık görmez, sevgililer zamanla gizli gizli buluşmaya başlarlar. Bu durumdan haberdar olan ağa çobanı dövdürtür ve köyden uzaklaştırır. Çoban gel zaman git zaman ağanın kızıyla gizlice her fırsatta görüşmeye devam eder, bu şekilde kavuşamayacaklarına anlayan sevgililer kaçmaya karar verirler. Bir gece çoban, ağanın kızını alır ve yola revan olur, fakat şimdiki adıyla Mızgı olan köye bağlı Pamuklu mezrasında kızın babası ve amcası kaçan sevgililerin önünü çevirir. Gelinlik çağındaki genç kız töreye karşı geldi diye amcası tarafından orada infaz edilir. Çobana ise türlü eziyetler edip memleketten sürerler. Gel zaman git zaman bu sevdayı duyan, bilen yakınları tarafından yaşanan bu acı olay, ağıt olarak

söylenme başlar. Bugün Polat yöresinde büyükten küçüğe herkes bu türküyü bilmekte ve dinlediklerinde gözleri yaşarmaktadır. Toplumsal cinsiyet algısı açısından türküyü değerlendirmek gerekirse kadın ailenin büyükleri tarafından kaderinin şekillendiği pasif bir kişiliktir. Kiminle nasıl ve ne şekilde evleneceğinin ailenin erkek bireyleri karar vermektedir. Kadının düşünce ve duygusuna önem verilmemekte ve bir nesne gibi görülüp alınıp, satılmaktadır. “Allah’a yalvaram ölem gelinler kızlar, Sevdalılar da birbirine kavuşa” dizesiyle genç kızın özlemi, hasreti ve sevdasının dikkate alınmaması ve eziyete uğrayıp canından olması dile getirilmektedir.

“İçinizde hiç Müslüman yok muydu? Biricik kızınız da şu Polat’a çok muydu?” dizesi İslam diniyle ve Türk töresiyle uyuşmayan; Doğu ve Batı toplumlarında göz ardı edilen, ezilen ve hakir görülüp öldürülen kadınların makûs talihini dile getirmektedir. Değerleriyle ve inançlarıyla uyumsuz tavır ve tutum sergileyen ve ataerkil davranış kalıplarının zorbaca kuvvetini kadınlar üstünde uygulayan eril tahakküm bu türküde açıkça eleştirilmektedir. Kadın varlığı gereği insanın doğmasının ve yetişmesinin yegâne sebebi olup saygıyı hak ederken aşağılanması ve şiddete maruz kalması tenkit edilmelidir. Zira Türk toplum ve aile hayatında Asya Hunlardan Osmanlı ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar kadın hak ve özgürlük hakkına sahip olup varlığını kimseye bağımlı olmadan sürdürme gücüne sahip bir savaşçı, idareci, yönetici ve annedir.

“Orucu tuttum da bayram etmedim,
Emrinizden başka iş dutmadım,
Vurma zalım vurma canıma kıyma,

Sayfa | 807

Yine yukarıdaki türkü sözleri kadının sosyal yaşamda karşılaştığı sorunlara ışık tutmaktadır. Kadınların töre adı altında istedikleriyle evlenmesine müsaade edilmediği ya da kadının rızası alınarak evlendirilse bile aile içinde karşılaştığı psikolojik ve fiziksel çeşitli şiddet türlerine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu türküler çeşitli hikâyeler sonucu ortaya çıkan sosyal gerçekliklere ışık tutması bakımından sosyolojik anlamda büyük bir önem taşımaktadır. Bu değerlendirmeleri yaparken dikkat edilmesi gereken ise belirli bir yörede ortaya çıkan türkülerin yalnızca küçük bir grubun bakış açısını yansıtabileceğidir.

Osmanlı’nın kuruluş ve yükselme döneminde de kadınlar sosyal sistemin birçok alanına intibak etmişlerdir. Mesela eğitimde önemli roller üstlenmişler ve medreseler dışında da birçok eğitim kurumu kadınlar tarafından kurulmuştur. Hatta camiye bağlı okulların kadınların buluşu olduğu düşünülmektedir. Maddi yönden iyi durumda olmayan kadınların bazı fakir çocukların eğitimin üstlendiği ilgili birçok eser karşımıza çıkmaktadır (Kırbaçoğlu Kılıç, 2013: 127). Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren ise yeniden inşa edilen bir Türk kadını modeli karşımıza çıkmaktadır. Türk kadınına batılı, laik, modernist bir anlayış aşılanmıştır. Türk kadını çeşitli inkılâplarla, yasal ve anayasal düzenlemelerle pozitif ayrımcılıkla kollanmıştır (Bingöl, 2014: 112). Diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve kurucu irade kadınların

toplumsal ve siyasi birtakım özgürlüklere kavuşması için büyük bir özveri göstermişlerdir. Hatta birçok Batılı toplumda olmayan kadına özgü hak ve özgürlükler Türk kültürüne ve devlet yönetimine konumlandırılmıştır (Acar, 2019: 408; Koç, 2011: 157).

Sonuç

Sosyal bilimciler toplumsal cinsiyet kavramını genellikle kendi disiplinlerinin bakış açılarıyla beraber ele alarak bu kavrama farklı anlamlar yüklemektedirler. Sosyoloji ilmi toplumsal cinsiyeti sosyalizasyon sürecinde öğrenilen ve kültürün çeşitli unsurları tarafından desteklenen bir olgu olarak ele almaktadır. Bu olgu değerlerden, normlardan ve dahası bütün sosyal unsurlardan beslenen dinamik bir boyutu içerisinde barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri her toplumun genetik kodlarında mevcut bulunan ve sosyal araçlar tarafından nesiller boyu aktarılan küresel bir kavramdır.

Cinsiyete dayalı sosyal ayırım ya da diğer adıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği konuları değerlendirilirken, erkek ya da kadın doğmanın bir toplum açısından ifade ettiği anlam dünyası doğru şekilde konumlandırılmalıdır. Eğer toplum yapısı ataerkil bir bakış açısını içeriyorsa bu durum erkeğin gözünden kadını değerlendirmenin yoğun olduğu bir anlam dünyasının varlığını ortaya koymaktadır. Bu durum ise kadın ya da erkek doğmanın bir sonucu olarak toplumsal cinsiyet kalıplarına maruz kalmaya meşru bir zemin oluşturmaktadır. Örneğin kadınların çalışma hayatında yer bulamaması ya da yer bulsa dahi intibak konusunda problem yaşaması, eğitime ulaşma yönünden yaşadığı güçlüklerin her biri toplumsal cinsiyet ayrımcılığına örnek olarak gösterilebilir.

Tarihsel süreç ele alındığında günümüz anlamında bir eşitlikten söz etmek konjonktürel değişimleri göz ardı etmek olacaktır. Ancak dönemin sosyal koşulları ele alındığında Türk'lerin kadına yönelik bakışı ile diğer toplumların bakışı arasındaki ciddi farklar dikkat çekmektedir. Bu konuda Türk toplumunda kadının diğer toplumlara göre daha değerli olduğunu görmek mümkündür. Tarihsel süreç içerisinde kültürel değişimlerin etkisiyle, özellikle Arap ve Fars adetlerinin kültürel normlara dönüşmesiyle kadın sosyal hayat içerisinde geri plana düştüğü dönemler yaşanmıştır. Ele alınan türkülerdeki ifadelerde bu dönemlerin yansıması olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan ve İnsan* 6(21), 395-411.
- Adams, C. J. (2013). *Etin Cinsel Politikası*. (Çev). G. Tezcan & M. E. Boyacıoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ağçoban, S. (2016). Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)* 2(1), 14-24.
- Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayrımcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni* 26, 1-9.
- Aksoy, İ. (2017). Toplumsal ve Siyasal Süreçte Türk Kadını. *Yasama Dergisi* 32, 7-20.

- Alptekin, D. (2014). Çelişik Duygularda Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Sorgusu: Üniversite Gençliğinin Cinsiyet Algısına Dair Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 32, 203-211.
- Altuntaş, O., & Altınova, H. H. (2015). Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Turkish Studies (Elektronik)* 10(6), 83-100.
- Beauvoir, S. D. (1993). *Kadın İkinci Cins*. (Çev). B. Onaran. (8. bs.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 3, 108-114.
- Brizendine, L. (2011). *Erkek Beyni*. (Çev). Gül Tonak. İstanbul: Say Yayınları.
- Brizendine, L. (2011). *Kadın Beyni*. (Çev). Z. H. Ateş. (10.bs.). İstanbul: Say Yayınları.
- Can, B. (2016). Arap Atasözlerinde Toplumsal Cinsiyet. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)* 2(Special Issue 1), 92-103.
- Dayan, S. (2020). Bağdat Atasözlerinde Kadın ve Erkek Roller. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi* 1(1), 43- 52. DOI: 10.47580/tead.113
- Dökmen Y. Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Ankara: Sistem Yayınları.
- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 4 Interface. *Journal of Management* 36(4), 1011-1039.
- Jung, C. G. (2015). *Feminen: Dişillığın Farklı Yüzü*. (Çev). T. V. Soylu. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C. G. (2015). *Maskülen: Erilliğin Farklı Yüzleri*. (Çev). D. G. Erдің. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kırbaşoğlu Kılıç L. (2013). Başlangıçtan Günümüze Türklerde Kadın ve Kadın Eğitimi. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi* 4, 121-142.
- Koç, S. (2011). Türklerde Kadın ve Hüseyin Nihal Atsız'ın Tarihî Romanlarında Kadın Motifi. *Erdem Dergisi* 60, 155-186.
- Koçak, Z. C. (2017). İslam Öncesi Araplardaki Aile Kültürünün Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4(7), 237-271.
- Köksel, B. (2011). Orhon Yazıtları'nda Kadın. *Humanities Sciences* 6(2), 331-341.
- Kurt, B. (2016). *Malatya Yöresi Türkü Söyleme Geleneği ve Malatya Türküleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Adana.
- Lindsey L. L. (1990). *Genderroles A Sociological Perspective*. United States of America: PrenticeHall International Limited.
- Martin, L. (2009). *Cadılığın Tarihi Ortaçağ'da Bilge Kadının Katli*. (Çev). B. Baysal. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Mirzaoğlu, F. G. (2005). Türkülerde Mitolojik Unsurlar. *Türkbilig* 10, 34-53.
- Powell, G. N., & Greenhaus, J. H. (2010). Sex, Gender, and Decisions at the Family -> Work Interface. *Journal of Management* 36(4), 1011-1039. <https://doi.org/10.1177/0149206309350774>.
- Özel, S. (2019). Dede Korkut Hikâyelerinde Kadın ve Aileye Verilen Önemin İncelenmesi. *BİLAR Bilim Armonisi Dergisi* 2(2), 53-62. doi: 10.37215/bilar.2019257649
- Reed, E. (2012). *Kadının Evrimi*. (Çev). Şemsa Yeğîn. (3. Bs.). İstanbul: Panel Yayınevi.

Seerger, Ç. & Lomax A. (1997). Halk Şarkıları ve Kültür. (Çev). Gülay Mirzaoğlu. *Milli Folklor Dergisi* 34, 87-93.

Solmaz, F. (2020). Kültür ve Dil. İçinde *Kültür ve Sosyoloji*. (Ed.). Dikici, E. & Bingöl, O. Konya: Eğitim Yayınevi.

Şahin Aynur, H. (2019). Ayetler Işığında Cahiliyeden İslam’a Kız Çocuğu/Kadın Haklarının Tahvili. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19(2), 479-518. <https://doi.org/10.33415/daad.575458>

Taslaman, C. & Taslaman, F. (2019). *İslam ve Kadın*. İstanbul: İstanbul Yayınevi.

TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

Terzi, A. (2012). Türk Siyaset Kültüründe Kadınların Rolü. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum *Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1(1), 17-24.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Toplumsal cinsiyet olgusu insanlık tarihi kadar eski bir konudur. Tarihsel süreç boyunca her bir cins ötekiyle olan uyumu doğrultusunda, çeşitli yönleriyle ve sosyal rol boyutuyla diğerinden ayrılmıştır. Bu durum biyolojik farklılaşmanın yanı sıra sosyal bünyeyi kapsayan çeşitli unsurları da içermektedir. Sosyoloji literatüründe kadına erkeğin anlam dünyasından bakmaya ataerkil bakış açısı denmektedir. Tarihsel süreç boyunca her bir toplum kendi varlığını sürdürüebilmek adına toplumu oluşturan bireylere çeşitli roller yüklemiştir. Bu durum sonucunda ortaya çıkan ayrımlar gerek doğaya gerek coğrafyaya meydan okumak adına çeşitli rasyonel eylemleri içermektedir. İstisnasız her toplum bu sosyal gerçekliğin ışığında kadına ve erkeklere farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. İnsanlık tarihinin oldukça eski dönemlerinde ortaya çıkan bir millet olarak Türk milleti kadını her zaman erkeğin yanında ve onunla birlikte uyum içerisinde olarak konumlandırmıştır. Eski Türklerde kadın sosyal yaşam içerisinde erkek kadar aktif ve sosyal yaşamın ana aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yönetim ve askeriye alanlarında da çeşitli yönlerden katkı sağlayan bir profil çizmektedir. Yine Selçuklu İmparatorluğu “kadının yeri evidir” mottosunu benimsemeyerek sosyal dayanışmanın ilk örneklerinden olan ahiliğin kadına bakan yüzü Baciyan-ı Rum teşkilatını kurmuştur. Dolayısıyla Türk toplumunun tarih sahnesinde yer aldığı ilk günlerden Türk’ün İslam’ının varlığını sürdürdüğü bütün süreçlerde kadını erkekten ayıran farklı ve müstakil bir bakış açısının varlığından söz etmek büyük bir yanlıştır. Keza Orta çağ Avrupa’sının karakteristik özelliklerinden biri kadını “cadı” imgesiyle simgeleştirmek iken bir Arap geleneği olan kadını eve kapatma ve kadını toplumda ikinci sınıf ilan etme fikri Türk tarihinin hiçbir aşamasında görülmemektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş ve yükselme dönemleri de kadının erkekten bağımsız düşünülmediği, kadının erkekle birlikte ele alındığı ve sosyal yaşamın bütün öğeleri tarafından kuşatılan bir kadın algısı söz konusudur. Ancak çeşitli grupların İslamiyet’i belirli kalıplara sokması sonucu özellikle Arap ve Fars kültüründeki öğeler İslam’ın kendisi gibi lanse ettirildiği için kadına yönelik algı belirli yönleriyle yozlaşmıştır. Bu yozlaşma belirli süreçleri içerisinde barındıran çeşitli farklılaşma süreçlerini içermektedir. Bu süreçlerin hiçbirisi birbirinden bağımsız değilken karmaşık ve eklektik düşünce biçimlerini de içerisinde barındırmaktadır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun gerileme ve çöküş dönemlerinde III. Selim’le başlayan ve II. Mahmut’la devam eden süreçte genellikle askeri konular esas alınarak bir yenileşme çabası içerisine girilse de sosyal bünye içerisinde özellikle gayrimüslim kadınların edindiği haklar bu konuda yeni bir dönemi başlatmıştır. Özellikle bu dönemden itibaren kadınlar sosyal hayata yeniden intibak ettirilmeye çalışılmış ve devletin çeşitli unsurları tarafından bu konu yoğun şekilde desteklenmiştir. Tanzimat ve Meşrutiyet süreçleri de bu konunun yasal zemine oturması için önemli uygulamalar olarak ele alınabilir. Ancak bu dönemde İmparatorluğun doğrudan çağdaş bir kadın profili inşa etmek gibi bir derdinin olduğu söylenemez. Yapılan yasal değişiklikler genellikle devletin geri kalmışlığına bir çözüm bulmak amacı taşımaktadır. Kadınlara verilen asıl haklar ise Atatürk’ün cehaletle mücadele sürecinde ortaya çıkmaktadır. Bu sosyal değişim süreci gerek medeni kanunla gerek anayasal ve sendikal faaliyetlerle desteklenmiştir. Seçme seçilme hakkı başta olmak üzere, eğitim alanında ve çalışma hayatında yapılan düzenlemeler çağdaş bir Türk

kadını profili inşa etmeyi amaçlamıştır. Türküler ise edebiyatın söylemeye bağlı anlatı formlarından biri olarak karışımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan toplumsal alanın çeşitli izlerini taşıırken aynı zamanda toplumun kültürü, değerler, normları ve örf ile adetlerinden önemli izler taşımaktadır. Kısacası bir taraftan toplumun ortak kaderini ve kültürünü gözler önüne sererken diğer taraftan tarihin belirli bir döneminde bireylerin bir konuya nasıl baktığı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu yönüyle türküler toplumsal alanın kadına yönelik algısını içerirken ayrıca bu konudaki önemli sosyal alanlardan biri olarak görülebilir. Dolayısıyla türküler toplumun sosyolojisinin çözümlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Polat türküleri belirli bir yörenin belirli bir dönemde kadına yönelik algısını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada iki ağıt türkü esas alınarak toplumun sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet algısı ele alınmıştır. Örnek olarak ele alınan her iki türkü de törenin kadın üzerinde ki etkisinin ve eril bakış açısının izlerini göstermektedir. Türkülerde geçen:

“Orucu tuttum da bayram etmedim,
Emrinizden başka iş dutmadım,
Vurma zalım vurma canıma kıyma,”

“Altı kurşun bir geline hak mıydı?
Amcamın bakışı da deve kinlidir,
Amca dediğin de yeğen mi vurur?”

İfadeler kadının töre adı altında evlenmesine müsaade edilmediği ya da evlendikten sonra aile içi psikolojik, fiziksel çeşitli şiddet türlerine maruz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla bu türküler çeşitli hikâyeler sonucu ortaya çıkan sosyal realitelere dayanması sebebiyle sosyolojik anlamda büyük bir önem taşımaktadır. Diğer taraftan sosyolojinin ana konularından biri olan toplumsal cinsiyet olgusunu da ışık tutmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken ana unsur adı geçen türkülerin, halk kültürünün belirli bir dönemini aydınlatmasıdır. Dolayısıyla zamandan ve uzamdan bağımsız ele alınmaması gerekir.

EXTENDED ABSTRACT: The phenomenon of gender is as old as human history. Throughout the historical process, each sex has been separated from the other in line with its harmony with the other, in various aspects and in terms of its social role. In addition to biological differentiation, this situation also includes various elements covering the social structure. In the sociology literature, looking at women from the world of meaning of men is called the patriarchal point of view. Throughout the historical process, each society has assigned various roles to the individuals who make up the society in order to maintain its own existence. The distinctions that arise as a result of this situation include various rational actions to challenge both nature and geography. Every society, without exception, has developed a different perspective on women and men in the light of this social reality. As a nation that emerged in ancient times of human history, the Turkish nation has always positioned women alongside men and in harmony with him. In the ancient Turks, women are as active as men in social life and appear as the main actor of social life. In addition, it draws a profile that contributes to various aspects in the fields of management and military. Again, the Seljuk Empire did not adopt the motto "the place of women is home" and established the Baciyan-ı Rum organization, which is one of the first examples of social solidarity, the face of ahi that looks at women. Therefore, it is a great mistake to talk about the existence of a different and independent perspective that distinguishes women from men in all the processes in which the Islamic of the Turk has continued to exist since the first days of Turkish society on the stage of history. Likewise, while one of the characteristic features of medieval Europe was to symbolize women with the image of "witches", the Arab tradition of locking women in the house and declaring women as second class in society is not seen at any stage in Turkish history. During the establishment and rise periods of the Ottoman Empire, there is a perception of women in which women were not considered independent of men, women were considered together with men and were surrounded by all elements of social life. However, as a result of various groups putting Islam into certain patterns, the perception of women has degenerated in certain aspects, especially since the elements in Arab and

Persian culture have been presented as Islam itself. This corruption involves various processes of differentiation that involve certain processes. While none of these processes are independent of each other, they also contain complex and eclectic ways of thinking. Although the process that started with Selim III and continued with Mahmut II generally attempted to renew itself on the basis of military issues, the rights acquired by non-Muslim women in the social structure started a new era in this regard. Especially since this period, women have been tried to be re-adapted to social life and this issue has been intensively supported by various elements of the state. The Tanzimat and Constitutional processes can also be considered as important practices for placing this issue on a legal basis. However, it cannot be said that the Empire had any interest in building a profile of a modern woman directly in this period. The legislative changes that are made are usually aimed at finding a solution to the backwardness of the state. The real rights given to women emerge in Atatürk's struggle against ignorance. This process of social change has been supported by both civil law and constitutional and trade union activities. The arrangements made in the field of education and working life, especially the right to vote, aimed to build a profile of a modern Turkish woman. Folk songs, on the other hand, appear in our mix as one of the narrative forms of literature that depend on discourse. On the other hand, while it carries various traces of the social field, it also carries important traces of the culture, values, norms and customs and traditions of the society. In short, on the one hand, it reveals the common fate and culture of society, and on the other hand, it provides important information about how individuals looked at a subject in a certain period of history. In this respect, while folk songs include the perception of the social sphere towards women, they can also be seen as one of the important social areas in this regard. Therefore, folk songs play an important role in the analysis of the sociology of society. Polat folk songs are very important in terms of showing the perception of a certain region towards women in a certain period. In this study, the sociology of society and gender perception were discussed on the basis of two lamentations. Both folk songs, which are taken as examples, show the traces of the effect of the ceremony on women and the masculine point of view. In folk songs:

"I fasted but did not feast,
I have done nothing but your order,
Don't hit me, don't hurt me."

"Was six bullets a bride's right?
My uncle's gaze is also camel-grudgey,
Uncle shoots your nephew when you say it?"

The statements show that the woman is not allowed to marry under the name of honor or that she is exposed to various types of psychological and physical violence within the family after marriage. Therefore, these folk songs are of great sociological importance because they are based on social realities that emerge as a result of various stories. On the other hand, it also sheds light on the phenomenon of gender, which is one of the main topics of sociology. The main element to be considered here is that the aforementioned folk songs illuminate a certain period of folk culture. Therefore, it should not be considered independently of time and space.